

Collectie Nederlandse schietmotten ook gedigitaliseerd

FRANS SLIEKER *

DE COLLECTIE SCHIETMOTTEN IS OPGESLAGEN IN STANDAARD INSECTENLADEN EN OP SPELDEN GECONSERVEERD. [FOTO'S: KEES MOELIKER]

Het invoeren van de NMR-collectie in het digitale registratie-systeem CB 2.0 gaat gestaag voort. Inmiddels zijn 76965 'collectie-eenheden' ingevoerd en via internet raadpleegbaar. Niet alleen recente aanwinsten en de niet aflatende stroom van schelpen worden in de collectiedatabase opgenomen, ook minder voor de hand liggende deelcollecties worden elektronisch ontsloten. Onlangs was de collectie Nederlandse schietmotten aan de beurt, een eitje voor Frans Sliker - de drijvende kracht achter de digitalisering van de collectie.

De orde van Trichoptera (kokerjuffers) bevat wereldwijd meer dan 6000 soorten, waarvan in Nederland minder dan 3% voorkomt. Trichoptera, schietmotten in goed Nederlands, worden ook wel kokerjuffers genoemd, hoewel met die laatste naam eigenlijk de larven van de schietmot worden bedoeld. Volwassen schietmotten vliegen 's nachts. Overdag houden zij zich schuil. De eitjes worden bij sommige soorten tijdens de vlucht boven water neergelaten, andere soorten bevestigen ze onder water aan stenen, planten of ander substraat. De larve van de schietmot, de kokerjuffer dus, bouwt een kokertje van plantenresten, lege slakkenhuisjes of kleine steentjes en zandkorrels welke hij met spinsel aan elkaar kleeft. De larven blijven in het water leven om vervolgens aan het wateroppervlak te verpoppen. Dit gehele proces duurt een jaar.

Collectie Fischer

De gehele Nederlandse collectie schietmotten in ons museum is afkomstig van wijlen F.C.J. Fischer. In 1953 kreeg het museum van hem de toezegging dat hij zijn collectie wilde schenken, hetgeen in 1954 ook daadwerkelijk gebeurde (met een 'nalevering' in 1985). Frans Fischer, erelid van de Nederlandse Entomologische Vereniging, alsmede voormalig bestuurslid en erelid van de Vereniging NMR, was een autoriteit op het gebied van kokerjuffers, of schietmotten zoals hij ze zelf altijd noemde. Internationale bekendheid verkreeg hij met vele publicaties, waarvan de 'Trichopterorum Catalogus' het absolute hoogtepunt vormde. De vijftien delen van dit omvangrijke werk werden tussen 1960 en 1973 uitgegeven. Fischer overleed in het jaar waarin het laatste deel werd uitgegeven (1973) op 71-jarige leeftijd.

Tot het begin van de jaren zestig werden bijna uitsluitend imago's (volwassen exemplaren) verzameld, daarna werden in toenemende mate alleen de larven gevangen. Deze kentering had enerzijds te maken met het feit dat de oudere generatie deskundige entomologen als Fischer, Geijskes en Br. Arnoud weggevallen was en anderzijds met de opkomst van waterbeoordeling aan de hand van macrofauna bij wetenschappelijke instituten, waarbij bestudering van de larven grotere prioriteit kreeg dan het verzamelen van de imago's.

Voorwerk

Het is al weer een aantal jaren geleden dat L.G.W. (Bert) Higer een bezoek bracht aan het Natuurhistorisch Museum Rotterdam. Tijdens de voorbereiding van een publicatie over schietmotten werd door hem een inventarisatie gemaakt van Nederlandse soorten in de diverse natuurhistorische musea en ook de collectie van het NMR werd hierbij betrokken. Daar de grootste invoerklus al tijdens de inventarisatie door Bert was geklaard, was het voor mij dan ook niet al te veel werk om onze collectie Nederlandse schietmotten op te nemen in CB 2.0, ons digitale registratiesysteem.

TRICHOPTEROLOOG
F.C.J. FISCHER.
[ARCHIEF NMR]

* [F.J.A. Sliker is collectiebeheerder kreeftachtigen en afdelingscoördinator 'overige ongewervelden' van het Natuurhistorisch Museum Rotterdam; e-mail fjas@kabelfoon.nl]

Provincie en aantal		Periode en aantal		Familie en aantal			
Groningen	23	1835-1900	23	Ecnomidae	26	Philopotamidae	4
Friesland	29	1901-1910	11	Hydropsychidae	78	Phryganeidae	161
Drenthe	214	1911-1920	23	Polycentropidae	244	Rhyacophilidae	30
Overijssel	180	1921-1930	66	Psychomiidae	125	Beraeidae	43
Gelderland	356	1931-1940	731	Glossosomatidae	31	Sericostomatidae	60
Utrecht	70	1941-1950	862	Hydroptilidae	46		
Flevoland	-	1951-1960	449	Leptocerida	419		
N-Holland	196	1961-1970	45	Molannidae	61		
Z-Holland	182	1971-1980	1	Odontoceridae	21		
Zeeland	-	1981-1990	-	Brachycentridae	6		
N-Brabant	253	1991-2000	-	Goeridae	86		
Limburg	708	2000-2007	-	Lepidostomatidae	47		
Onbekend	-	Onbekend	-	Limnephilidae	723		

ENIGE CIJFERS OP BASIS
VAN 2211
INGEVOERDE
NEDERLANDSE MON-
STERS SCHIETMOTTEN
(TRICHOPTERA) UIT DE
NMR COLLECTIE.

2211 monsters, 141 soorten

Van ieder monster werd de soortnaam, het geslacht, het aantal exemplaren, de determinator, de vinder, de vindplaats en vinddatum ingevoerd. Nederlandse soortnamen ontbreken, want schietmotten hebben, in tegenstelling tot bijvoorbeeld vlinders, geen Nederlandse maar alleen een Latijnse naam. In totaal werden 2211 monsters ingevoerd. Het aantal exemplaren bedraagt 3561, verdeeld over 141soorten in 18 verschillende families.

Na 1950 komen in Nederland nog zo'n 146 soorten Trichoptera voor, waarvan het NMR er 130 in de collectie heeft, dus al met al een weliswaar niet compleet, maar wel representatief overzicht voor het Nederlandse faunagebied. Tussen 1860 en 1950 werden in ons land nog 27 andere soorten waargenomen en verzameld. Men gaat er vanuit dat deze soorten nu in Nederland zijn uitgestorven. Elf soorten uit deze groep bevinden zich eveneens in onze collectie, waaronder enkele laatste Nederlandse waarnemingen.

Veel uit Limburg

Wanneer we de collectie verder onder de loep nemen, zien we dat het overgrote deel van het materiaal werd verzameld tussen 1930 en 1960, waarvan ruim 1500 monsters

door Fischer zelf. Opvallend is het grote aantal records uit de provincie Limburg (net als bij de macrovlinders), met Gelderland op de tweede plaats. Materiaal uit Zeeland en Flevoland ontbreekt volledig. Bij de overige verzamelaars zien we enkele andere bekende namen uit de NMR-geschiedenis opduiken zoals die van H. Landsman en J.P. van Lith.[]

De gehele collectie Nederlandse Trichoptera van het NMR is inmiddels via het internet ontsloten en raadpleegbaar via www.nmr.nl > collectie | onderzoek > collectie-database.

Geraadpleegde literatuur

Higler, L.W.G. 1974 - In memoriam F.C.J. Fischer - Entomologische Berichten 34(2): 21-23

Higler, L.W.G. 1995 - Lijst van kokerjuffers (Trichoptera) in Nederland met opmerkingen over uitgestorven en bedreigde soorten - Entomologische Berichten 55(10): 149-156

Nieuwenhuis, J.G.B. 2000 - De geschiedenis van het Natuurhistorisch Museum Rotterdam, deel 9: Het contract met de Diergaarde - Straatgras 12(3): 34-38

Vis, R. & Slieker, E.J.A. 2008 - Collectie Nederlandse macrovlinders gedigitaliseerd - Straatgras 20(1): 3-4

DE COLLECTIE SCHIET-
MOTTEN BEVAT BEHALVE
DE 'MOTTEN' ZELF, OOK
DE KOKERTJES DIE DE
LARVEN BOUWEN.
[FOTO'S: KEES MOELIKER]